

MAJDANICS HEDVIG

ELŰZVE A SZÜLŐFÖLDRŐL

ESETTANULMÁNY A CSEHSZLOVÁK-MAGYAR LAKOSSÁGCSERE ELSZENVEDŐIRŐL

Bevezető

A mai felgyorsult, mindenre nyitott világ még mindig nem képes megérteni és feldolgozni az első és a második világ-háborút lezáró békeegyezményeket. Sok sérelem érte az különböző országok lakóit, főleg a határváltozások során. Ilyen eset a családomban is megtörtént, ugyanis a második világháborút lezáró békeegyezmények következtében a nagyszüleim otthona, Bodrogszerdahely ismét a magyar országhatáron kívülre esett. Háborús bűnösöknek nyilvánította őket a Csehszlovák állam, amelynek következtében kötelesek voltak Magyarországra, a mostani lakóhelyükre, Hajósra áttelepülni.

Ebben a világban nagyon fontosnak tartom, hogy mindenki tudatában legyen annak a ténynek, hogy ki is ő valójában, honnan származik, hiszen ez alapozza meg jövőnket.

Célom volt elsősorban a második világháborút követő csehszlovák-magyar lakosságcsere-egyezmény értelmében a csehszlovákiai magyarok Magyarországra való kitelepítését bemutatni. Az történeteket a nagyszüleim példáján keresztül mutatom be, akiket a csehszlovákiai Bodrogszerdahelyről költöztettek át a magyarországi, 18. század óta svábok által lakott községbe, Hajósra. Az ottani német kisebbség nagy részét a kollektív felelősségre vonás értelmében Németországba telepítették ki. A magyar kisebbségtől pedig Csehszlovákia kívánt megszabadulni, így a község üresen maradt lakóházai ideális helyé váltak a felvidékiek áttelepítésére. Ezen kívül kíváncsi voltam arra is, hogy a két kultúra milyen hatással volt egymásra. Milyen mértékben hatottak egymásra a mindennapi kultúra szintjén, illetve milyen mértékben vettek át elemeket a másik kultúrájából, szokásrendszeréből.

A Tudományos Diákköri Dolgozatom interjúalánya nagymamám, Majdanics Gyuláné volt, akit családjával együtt 28 éves korában telepítettek ki. Dolgozatomat az ő alapos, de olykor hiányos, illetve ellentmondó emlékeire alapozom, amit kiegészíték más betelepített felvidéki interjújával, majd mindezt alátámasztom történelmi forrásanyagokkal is.

Bodrogszerdahely rövid története

Bodrogszerdahely nagyközség Szlovákia délkeleti csücskén terül el, mindössze hét kilométerre a magyar határtól. A mai települést 1273-ban említették először. 1332-ben a határbejárási okiratban *Zeredahely* néven jegyezték. 1910-ben 1561, túlnyomórészt magyar lakosa volt. A trianoni békeszerződésig Zemplén vármegye Bodroγκözi járásához tartozott. A 895-1000-es időszből, gazdag leletanyag áll rendelkezésünkre. Egyeztetve az írott forrásokkal egyértelmű, hogy a Vereckei-szoroson bejutott néptömegnek a Bodroγκöz lett első hatalmi központja, legalább egy-két generáció ideig. A tatárjárás után a Bodroγκöz jóformán lakatlan terület lett. 1273-ben már valószínűleg állt a római katolikus templom. A Mohácsi vészt követően a vidék nem került a török hódoltság alá.

1621-ben a faluban 54 ház állt, ezzel a Bodroγκöz nagyobb települései közé sorolták. A reformáció terjedésével 1628-ban az ősi templom a reformátusok kezére került, egészen a 17. század végéig. Ekkorra már eléggé feszült volt a helyzet, a reformáció hívei, illetve a hatalom ellenreformációs erői között. Zemplén vármegye ekkortájt váltakozva egyszer az Erdélyi Fejedelemséghez tartozott, máskor a császárság része volt. 1738-1742 között pestis pusztított a területen. Valószínűleg ezek után telepítettek a vidékre nagyszámban ruszinokat, akik görög katolikus vallásúak voltak.

1784-ben rendelték el az első hivatalos népszámlálást, melynek adatai: lakóházak száma 77, családok száma 117, tényleges népesség 579. Ez idő tájt jelentek meg a vidéken a Galíciából menekülő zsidók. 1824: Báró Vécsey Pál jogtanácsosaként működött a községben a fiatal Kossuth Lajos, aki a szomszédos Borsi faluban született. 1831 nyarán Zemplén és Sáros vármegyében kitört a kolerajárvány. A hatóság próbálta megfékezni a járványt, főképp a kutakat fertőtlenítették, amelyeket a szegény nép szándékos mérgezésnek tekintett, ezért kitört a jobbagylázadás. A kolerajárvány következtében Szerdahely lakosságának csaknem a fele elpusztult.

1872-ben a falu határában megépítették a vasútvonalat és megépült a vasútállomás is. Az 1890. évi tűzvészben a község csaknem összes lakóháza leégett. 1896: a faluban megkezdte működését a Községi Iskola. 1900 körül építette a helyi zsidó közösség a zsinagógát. A faluban kisebb teljesítményű gőzmalmot építettek. 1914-ben kitört az I. világháború, a községből 142 férfi vett részt a harcokban. 1919-ben Bodroγκöz területén is kihirdették a tanácsköztársaságot. A trianoni döntés alapján Bodrogszerdahelyt a megalakult Csehszlovák Köztársasághoz csatolták. A területet az első bécsi döntés alapján 1938-ban visszacsatolták Magyarországhoz.

1939-ben 47 hadköteles katona kapott behívót a kirobbant II. világháború kezdetén. 1943-ban megkezdődött a község zsidó polgárainak deportálása. A háború alatt a közeli malom, vasútvonal és a mészégető is odaveszett. A község 73 férfi polgárát elvitték az úgynevezett „málenkij robotra”. A háború után a község ismét Csehszlovákia része lett. Szomorú utójátékként a magyarok jogfosztottakká váltak. Az 1947-es „fehér jegyzék” alapján a községből 30 családot költöztettek ki „marhavagonokban” Magyarországra

(Hajósra és környékére), továbbiakat pedig csehországi területekre. Helyükre ruszin, illetve szlovák családokat költöztettek Magyarországról, Komlóskáról.”¹

Élet a faluban a II. világháború előtt

A nagypapám, Majdanics Gyula 1911. április 22-én született Bodrogszerdahelyen, még Nagy-Magyarországon, az Osztrák-Magyar Monarchiában. Nagymamám, leánykori nevén Miglécz Anna született 1920. július 31-én Bodrogszerdahelyen, Csehszlovákiában. Bodrogszerdahely akkoriban több mint 90%-ban magyarok által lakott település volt.² A falu lakossága 1500 fő körül mozgott, ennek ellenére multikulturális községről beszélhetünk. A község aránylag kevés lakójának ellenére több nemzetiség élt együtt: magyar, német, zsidó, rutén, cigány. Négy vallási felekezet temploma is megtalálható a községben.

„Volt ott görög katolikus templom, római katolikus templom, zsidótemplom, református templom. Nem volt eltérés a nép között, (...). Mindenki mindenkivel jón volt, úgyhogy ottan nem volt vitánk.”³

A lakosság a különböző nemzetiségi,- és vallási hovatartozása ellenére összetartó és barátságos volt. Egy ilyen színes, heterogén közösségben az egyes emberek hamar megtanulták elfogadni egymást, s az egymás mellett élés fortélyait már kisgyermekkorban elsajátították. Ahogyan kistalvokban lenni szokott, mindenki ismert mindenkit és mindenki jón volt mindenkivel. A lakosság zöme mezőgazdasággal és állattenyésztéssel foglalkozott saját szükségleteik ellátására.

„Mindenki mezőgazdasággal foglalkozott. Hát a zsidók, azok nem, azoknak üzleteik voltak. Minden volt a faluba.”⁴

1938 tavaszán Csehszlovákia népszámlálást rendelt el, amely során a falu lakosságának zöme magyar nemzetiségű csehszlovák állampolgárnak vallotta magát. A nagyszüleim is. A nagypapám magyar állampolgárságúnak született (még Nagy-Magyarországon), csak azután kapta meg a csehszlovák állampolgárságot, a Dekrétumot, miután a kötelező három év katonai szolgálatát teljesítette. A nagymamám a trianoni békeszerződés után jött világra, így ő a magyar állampolgárságú és nemzetiségű szülei után magyar állampolgárságúnak született. Csak a házasság után, a férje után kapta meg a csehszlovák állampolgárságot.

„Ki milyen nemzetségűnek vallotta magát, mink magyarnak mondtuk magunkat. Hát nem voltunk szlovákok, magyarok voltunk.”⁵

¹ <http://hu.wikipedia.org/wiki/Bodrogszerdahely> (2010-08-11)

² SIPOS Aranka: *Jelentés a Domus Hungarica Scientiarum et Artium részére*, B-A-Z Megyei Fiókleltár, Sátoraljaújhely, 2003

³ Nagymamám, Majdanics Gyuláné visszaemlékezései a vele készített interjú alapján (A mellékletben megtalálható az interjú teljes szövege.)

⁴ Nagymamám, Majdanics Gyuláné visszaemlékezései a vele készített interjú alapján

Az 1938. évi bécsi döntés alapján a község újra a magyarok kezére került. 1938. november 2-án a bécsi Belvedere-kastélyban Joachim von Ribbentrop német és Galeazzo Ciano olasz külügyminiszter hirdette ki az első bécsi döntést, amely lényegében az etnikai revíziót valósította meg, Szlovákia csaknem kizárólag magyarok lakta déli részén 11.927 négyzetkilométernyi területet adott vissza, ahol a 869.299 lakos 86,5 százaléka volt magyar és csak 9,8 százaléka szlovák (az új határon túl 67 ezer magyar maradt). A visszatért területekre 1938. november 5-10. között vonult be a magyar honvédség, Horthy kormányzó Komáromba és Kassára látogatott el. Az utólagos kiigazításokkal a terület 12 012 négyzetkilométerre nőtt, a visszacsatolást az 1938. évi XXXIV. törvény szentesítette.⁶

„Mi hol magyarok voltunk, hol szlovákok. Mikor eligazították a határt, mikor volt a határváltozás '38-ba, akkor gyöttek be hozzánk a magyarok. És akkor magyarok lettünk. De nem sokáig.”⁷

A nagyszüleim 1938. december 31-én házasodtak össze. Egy évvel később kirobbant a második világháború, ahová nagypapám is behívót kapott.

A háborús időszak viszontagságai

Bodrogszerdahely az első bécsi döntéstől magyar fennhatóság alá tartozott, így a terület együtt lépett háborúba a trianoni Magyarországgal. 1939-ben, a háború kirobbanásakor a faluban 47 hadköteles katona kap behívót. Köztük a nagypapám is, aki 1939-1942-ig, majd 1943-1944-ig harcolt szovjet fronton. Nagymamám így emlékszik vissza a háborúra:

„Amikor bombáztak, kaptunk abbul párat, de szerencsére házakat nem ért. Egyik kint szántóföldre esett, a másik a báró kertjébe, a gyümölcsösbe. Akkor minden délután már fél 3-tól nagy hanggal gyöttek a repülők, meg tudtuk számolni az égen, olyan fényesek voltak. Az oroszokat bombázták volna velük, de hát a falut is érte. Már olyankor este az egész utca tele volt a néppel, mindenki kint volt az utcán. Bent elsötétítés volt, nem szabad volt világítani.

Sokan a faluból az első bombázás után bunkert építettek az udvarban, hogy a család oda tudjon menekülni, ha újabb bombatámadásra kerülne sor. A nagyszüleim is így tettek.

Mikor az első bomba leesett azut csináltunk bunkert. Lent a kertbe. Volt olyan este, hogy 20-23-an voltunk benne. Szomszédok is gyöttek. Ottan világítottunk ugye gyertyával, meg viharlámpával – annak meg nem szabadott látszódnia. (...)⁸

---

⁵ Nagymamám, Majdanics Gyuláné visszaemlékezései a vele készített interjú alapján

⁶ http://www.mult-kor.hu/20081102_hetven_eve_szuletett_az_első_becsi_döntes (2010-08-22)

⁷ Nagymamám, Majdanics Gyuláné visszaemlékezései a vele készített interjú alapján

⁸ Nagymamám, Majdanics Gyuláné visszaemlékezései a vele készített interjú alapján

Háborús időben megállt az élet a faluban. Nem volt se posta, se hivatal, se semmi szolgáltatás. Orvos volt a faluba, de csak a komoly betegeket, vagy sérülteket látta el. Elmenekülni nem tudtak, mert nem volt hova, de nem is akartak.

„Nem volt akkor közigazgatás semmi. Akarták, hogy a nép menjen el, de senki nem akarta otthagyni a házát.”⁹

1944. november elején a felszabadító szovjet csapatok állomásoztak a községben. A katonáknak – akik 1945 tavaszáig tartózkodtak – és a hidászoknak, akik egészen őszig maradtak – szállást és ételt kellett szolgáltatni.

„'44 nov. elején gyöttek be az oroszok. '45 tavaszán mentek el, de voltak, akik egész őszig maradtak. Vasúti hidat, meg másik hidat csináltak. A hidászok maradtak még 3-4 hónapig, amíg a hidak kész nem vótak. Mert a németek felrobbantották azokat a hidakat, hogy megállítsák a ruszkit. A Bodrogon ment keresztül a vasúti híd is, meg a másik híd is. Nagy sokára indult meg a vasúti közlekedés, úgyhogy csak gyalogszerrel meg biciklivel volt a közlekedés. Posta is sokára indult meg.”¹⁰

A bodrogszerdahelyi katonák közül a háborúban 35-en vesztették életüket. A háború után a község ismét Csehszlovákia része lesz.

Csehszlovák-magyar lakosságcsere

A II. világháború végén felújított Csehszlovákia vezető politikusai a csehszlovák állam 1938–39. évi felbomlásáért felelőssé tett német és magyar kisebbség kollektív bűnössége ürügyén célul tűzték ki a nem szláv kisebbségek felelőségre vonását és kitelepítését, s az ország szláv nemzetállammá alakítását. Mivel azonban Csehszlovákia a felvidéki magyarság egyoldalú kitelepítéséhez sem a háború alatt, sem pedig a potsdami konferencián nem kapta meg a győztes nagyhatalmak jóváhagyását, azok „csupán“ a német kisebbség kitelepítését engedélyezték, Csehszlovákia számára a Magyarországra rákényszerített lakosságcsere, valamint az úgynevezett reszlovákizáció vált azzá az eszközzé, amellyel igyekezett elérni az ország „magyartalanítását“¹¹. A magyar kormány tárgyalni kényszerült azért is, mert a szlovákiai magyarság helyzete egyre lehetetlenebbé vált: deportálások, kényszermunka, internálás, vagyonelkobzás sújtotta a tehetetlen magyar ajkú lakosságot.¹²

„Málenkij robotra sok embert vittek. Nőket a mi falunkból nem vittek el”¹³

A csehszlovák-magyar lakosságcsere-egyezményt Gyöngyösi János magyar külügyminiszter és Vladimír Clementis csehszlovák külügyi államtitkár 1946. február 27-

⁹ Nagymamám, Majdanics Gyuláné visszaemlékezései a vele készített interjú alapján

¹⁰ Nagymamám, Majdanics Gyuláné visszaemlékezései a vele készített interjú alapján

¹¹ <http://popely.tortenelem.mtaki.hu/> (2010-11-10)

¹² T. MOLNÁR Gizella: *Be-és kitelepítések Hajóson*, 1995, 112.

¹³ Nagymamám, Majdanics Gyuláné visszaemlékezései a vele készített interjú alapján

én írta alá Budapesten. V. cikke értelmében Csehszlovákia annyi felvidéki magyart telepíthetett át Magyarországra, amennyi magyarországi szlovák (és cseh) önként jelentkezik a Csehszlovákiába való áttelepülésre. E megállapodás eleve ellentmondásokat rejtett, hiszen Csehszlovákia a kassai kormányprogram óta nem hagyott kétséget afelől, hogy a magyarságtól teljesen meg akar szabadulni. Ugyanakkor Magyarországon lényegesen kevesebb szlovák élt, mint amennyi a szlovákiai magyarok száma volt. VIII. cikke pedig ráadásul lehetővé tette, hogy Csehszlovákia paritáson felül áttelepíthesse a szlovák népbíróságok által háborús bűnösnek minősített magyarokat is.¹⁴

„Háborús bűnösöknek voltunk nyilvánítva. A papának megvolt a szlovák állampolgársága is, a dekrétum. Nekem is, a papa után. És akinek ugye megvolt azt nem telepítik ki, és mégis kitelepítettek, mert magyarnak vallottuk magunkat.”¹⁵

„Az egyezmény aláírása ellenére a lakosságcsere nem indult meg, mert a végrehajtás mikéntjéről, elsősorban az áttelepülők magukkal hozható vagyonáról nem tudtak a felek megállapodni. Március 4-én megkezdte működését a Csehszlovák Áttelepítési Bizottság (CSÁB) melynek célja volt a magyarországi szlovákság toborzása, propaganda kifejtése az áttelepülés mellett. Legfőbb feladata volt, hogy minél több áttelepülő jelentkezését regisztrálják, amit gyakran felelőtlen ígéretekkel, a gyors meggazdagodás kilátásba helyezésével próbáltak elérni.”¹⁶

„Az egyezmény értelmében megalakult Csehszlovák Áttelepítési Bizottság (CSÁB) hat héten át propagálhatta a magyarországi szlovákok körében az áttelepülés gondolatát, s három hónap állt rendelkezésére az áttelepülni kívánók jelentkezésének összegyűjtésére. A határidő lejártáig, vagyis 1946. május 27-ig 90 090 magyarországi szlovák jelentkezését sikerült összegyűjteni. Mivel indokolt esetben a jelentkezési határidőt egy hónappal meg lehetett hosszabbítani, a névjegyzékbe felvettek száma 1946. június 27-én elérte a 97 610 főt.

A Csehszlovákiából kitelepítendő magyarok kiválasztását, illetve általában a telepítéseket (cseh)szlovák részről a Szlovák Telepítési Hivatal (SZTH) irányította. Munkatársai hónapokon keresztül dolgoztak az áttelepítendő személyek és az érintett községek kiválasztásán. Ján Čech, az SZTH elnöke a Szlovák Nemzeti Tanács 1946. március 18-i ülésén ismertette a hivatal ezzel kapcsolatos elképzeléseit. Hangsúlyozta, hogy a Magyarországra áttelepítendő magyarok kiválasztásánál elsősorban a vagyoni, politikai, területi és etnikai kritériumokat kell figyelembe venni, miközben a fő cél „a magyar etnikum három vagy négy részre való feldarabolása lesz”. A Szlovák Telepítési Hivatal 1946. májusára készítette el a kitelepítésre jelölt régiók és községek listáját is tartalmazó úgynevezett „eszmei” tervvázlatát. Csehszlovákiának a lakosságcsere-egyezmény értelmében hat hónap állt rendelkezésére az áttelepítendő magyarok kiválasztására. A csehszlovák kormány 1946. augusztus 26-án nyújtotta át a magyar kormánynak azoknak

¹⁴ Az egyezmény 1946. május 15-én lépett érvénybe, a magyar törvénytárban július 9-én tették közzé. (Országos Törvénytár 1946. július 9., 8. szám, 38–49. p.)

¹⁵ Nagymamám, Majdanics Gyuláné visszaemlékezései a vele készített interjú alapján

¹⁶ TÓTH Á. 1993. 160-163.

a magyaroknak a jegyzékét, akiket a paritásos csere keretében, vagy pedig a paritáson felül „háborús bűnösként“ át kívánt telepíteni Magyarországra. Csehszlovákia a lakosságcsere-egyezmény hatályán belül 181 512 felvidéki magyart, az 1930-ban csehszlovák állampolgársággal rendelkező szlovákiai magyarok 31,7%-át szeretne volna áttelepíteni Magyarországra.

A Szlovák Telepítési Hivatal elképzelései szerint a népcserének már 1946 szeptemberében meg kellett volna kezdődnie, a lakosságcsere-egyezmény számos vitás, s a csehszlovák fél által önkényesen kezelt rendelkezése, különösen pedig a felvidéki magyarság tömegeinek vád alá helyezése, háborús bűnössé nyilvánítása s paritáson felüli besorolása az áttelepítendőkhöz azonban azt eredményezte, hogy a magyar kormány nem járult hozzá a lakosságcsere megindításához. Ezt követően Csehszlovákia számára a magyar kisebbségnek a közmunkarendelet ürügye alatt végrehajtott országon belüli széttelepítése, vagyis csehországi deportálása vált azzá a zsaroló eszközzé, amellyel sikerült rákényszerítenie Magyarországot a lakosságcsere megkezdésére.¹⁷ 1947 elején újrakezdődtek a csehszlovák-magyar tárgyalások, amelynek eredményeként a végül 1947. április 12-én meginduló népcsere, kisebb-nagyobb megszakításokkal 1948 decemberéig tartott. Az egyenlőtlen telepítések miatt a magyar kormány újabb problémával került szembe: el kellett helyezni a felvidéki magyarokat, s a megállapodás értelmében házat, földet juttatni nekik. Megoldásként csak a sváb birtokok igénybevételét vehették figyelembe, holott ezek eddig is kevésnek bizonyultak. Így újabb és újabb igénybe vehető ingatlanokra volt szükség, amelynek eredményeként folytatódott a magyarországi német lakosság összekötöztetése.¹⁸

A nagyszüleim falujában, Bodrogszerdahelyen három részletben folyt a kitelepítés. Az első 1947 augusztusában, a későbbiek 1948 márciusában, majd pedig októberében. A nagyszüleimre az utolsó kitelepítési hullámkor, vagyis 1948 októberében került sor. A nagymamám elmondása szerint ők csak ősz elején tudták meg, hogy kitelepítik őket. Először a kitelepítés tényét tartalmazó levelet kapták meg, amelyben szerepelt a kitelepítendő családtagok nevei, azaz mindenki, akivel egy háztartásban éltek. A következő levél névre szóló, mindenkinek címeztek egy saját példányt. Ebben szerepel magyar illetve szlovák nyelven a lakosságcsere keretében való áttelepítés megerősítése, valamint a rájuk vonatkozó jogok és kötelességek, amíg még Csehszlovákiában tartózkodnak. A harmadik formanyomtatványon szerepel a kitelepítés várható dátuma: 1948. szeptember 25, illetve a Magyarországra telepítendő családtagok nevei felsorolva.

A kitelepítés

A nagyszüleim a kitelepítés tényét közlő leveleket 1948 ősz elején kapták kézhez. Csupán egy hónappal a tényleges átköltözés előtt.

¹⁷ Országos Levéltár, Budapest, Magyar Áttelepítési Kormánybizottság, XIX-A-15-d, 117. doboz, *Kimutatás a Magyarországról Csehszlovákiába áttelepülésre jelentkezettek létszámáról körzetenként összesítve.*

¹⁸ T. MOLNÁR Gizella: *Be-és kitelepítések Hajóson*, 1995, 113.

„Ősz fele tudtuk csak meg, hogy kitelepítenek bennünket. Háborús bűnösöknek voltunk nyilvánítva.”¹⁹

Miután kézhez kapták a kitelepítésről szóló leveleket, nemsokára érkeztek a házhoz csehszlovák hivatalnokok, akik minden ingóságot, tulajdont felleltároztak. A leltározás alkalmával készült iratokat a nagymamám megőrizte.

„Ezek mind hivatalnokok voltak, akik értettek a papírokhoz. (...) Úgyhogy mindent, házat, földet, amink volt, fel kellett leltározni.”²⁰

Az utolsó levél, amit a kitelepítéssel kapcsolatban kapott a család, a kitelepítés várható idejét tartalmazta, vagyis 1948. szeptember 25. De ez az időpont csúszott egy-két hetet, mert csak októberben lettek áttelepítve Magyarországra. Ez úgy történt, hogy a kitűzött időpont alkalmával nem történt semmi és a családot sem értesítette a hatóság a változásról. Néhány héttel később egyik reggel egy teherautó kanyarodott be az udvarra, amely a telepes családot szállította.

„Két öreg került a mi házunkba. Azok nagyon szegények voltak, semmijük se volt. Két napig velük laktunk, mert minket még nem vittek.”²¹

A nagyszüleim kénytelenek voltak két napot a telepesekkel eltölteni. Ez a két nap alatt összepakolták minden vagyonukat, ingóságukat. Ők mindenüket magukkal vihették az új otthonukba. Az összes bútort, terményt, állatot. Velük együtt tizenkettő családot telepítettek ki a községből. A családok 96 szerelvényen utaztak Magyarországra. Két teljes hét volt az út Kecelig, így tizennégy napig gyakorlatilag a vonaton éltek az emberek. Akik már a tavaszi turnussal érkeztek Magyarországra, valamelyest szerencsésebbnek mondhatók, mert ők négy nap alatt megérkeztek.²² A vonat végállomása Kecelen volt. Itt kettéosztották a tizenkét családot, hat család Császártőltségig, hat család – köztük a nagyszüleim is – Hajósig folytatta útját. Arrafelé nem vezet vasút, így Keceltől teherautóval – többszöri fuvarral – folytatták a költözést. Ezzel meg is kezdődhetett az út Keceltől Hajósig.

„Kecelen meg volt az átszállás. Onnan meg kocsival hurcoltak be bennünket. Mateosznak mondták. Már ki voltak írva a házsámok, hogy kit hova kell vinni.”²³

1948. január végétől február végéig tartott Hajóson a svábok utolsó kitelepítési hulláma. A felvidékről azonban változatlanul érkeztek áttelepített magyar családok, egészen 1948. október első feléig, amikor az utolsók elhelyezésére is sor került.

„Mink voltunk az utolsók. Nem akartunk volna semmi képen sem gyönni.”²⁴

---

¹⁹ Nagymamám, Majdanics Gyuláné visszaemlékezései a vele készített interjú alapján

²⁰ Nagymamám, Majdanics Gyuláné visszaemlékezései a vele készített interjú alapján

²¹ Nagymamám, Majdanics Gyuláné visszaemlékezései a vele készített interjú alapján

²² SZABÓ Árpád – HARMATH Lajosné: *A felvidéki magyar nép XX. századi kálváriájáról*, Hajós, 2010, 101.

²³ Nagymamám, Majdanics Gyuláné visszaemlékezései a vele készített interjú alapján

Beilleszkedés Hajósra

Hogy megértsük a hajósi svábok kezdeti ellenszenvét, fel kell vázolnom az ottani helyzetet. A második világháború után a német lakosságot a kollektív bűnösség értelmében Németországba kellett kitelepíteni. Magyarországon 1941-ben volt a népszámlálás. Aki német nemzetiségűnek, illetve német anyanyelvűnek vallotta magát, vagy mindkettő, az családjával együtt kitelepítésre volt ítélve. Hajós már a 18. század eleje óta svábok által lakott község, ahol a lakosok erősen megtartották kultúrájukat, ősi sváb hagyományaikát és német anyanyelvüket.

Hajóson 1945. május 27-én kezdődött a kitelepítés, első szakasza a földreform végrehajtásával volt összefüggésben. Az így felszabadult sváb ingatlanokba alföldi nincstelenek kerültek.²⁵ Az újonnan érkezettek nem tudtak, de nem is akartak dolgozni. Emiatt sokszor összetűzésbe kerültek a hajósi svábsággal. 1947 első felében indul meg nagyobb arányú kitelepítési akció Hajósról, de akkor már a szovjet zónába. Ez már összekapcsolódott a szlovákiai magyarság érkezésével.

Az 1947-48-ban megjelenő felvidéki áttelepítések nehézségeket jelentettek a sváb falvak számára, azonban ők már némileg más megítélések alá estek, mint az alföldiek. Hajósra már úgy érkeztek a felvidékiek, hogy ők nem önként akartak áttelepülni, akiket kijelölt a Csehszlovák állam annak jönnie kellett. Nem nincstelenül kerültek a faluba, és nem az öslakosság munkájának eredményét akarták felélni, mint a korábban érkezett belföldi telepesek, hiszen akik Csehszlovákiában megkapták az áttelepülésről szóló határozatot, azok az ingóságait, állataikat, eszközeiket magukkal hozhatták. Igaz másfajta mezőgazdasági kultúrával rendelkeztek, mint a hajósiak, de volt ilyen kultúrájuk, rendelkeztek termelési tapasztalatokkal, amit itt hasznosítani is próbáltak. Tudtak és akartak is dolgozni. Ennek ellenére a kezdeti időszak nem volt feszültségtől mentes, hisz a sváb embereknek mégiscsak miattuk kellett otthonaikat elhagyni.²⁶ A kezdeti indulatok után azonban jobban megismerve egymás sorsát, nehézségeit, kezdték elfogadni egymást és a kialakult helyzetet.

A hatóságok sajnos nem vették figyelembe az érkező családok nagyságát a kapott ház méretében. Azt sem vették figyelembe, hogy az azonos faluból valókat egy helyre telepítsék, hogy az új otthonukban legalább a közösség megmaradjon. Még az is gyakran előfordult, hogy családokat szakítottak szét. A vallás meghatározó tényező volt a beilleszkedés terén. A nagyszüleim görög katolikus vallásúak, a falujukból néhány betelepülttel együtt. Nekik valamelyest könnyebb dolguk volt a beilleszkedés terén, hiszen görög katolikus templom hiányában, a római katolikus templomba jártak a hajósi svábokkal együtt, ahol lehetőség nyílt az ismerkedésre. Tudjuk, hogy a Hajósra telepített

²⁴ Nagymamám, Majdanics Gyuláné visszaemlékezései a vele készített interjú alapján

²⁵ BKmL. Délpestmegyei Földbirtokrendező Tanács iratai

²⁶ Bajai Hírlap 1947. október 4. és a hajósi református egyház iratai 7/1948

felvidékiek 70 százaléka református vallású volt.²⁷ Ők saját közösséget hoztak létre, ahol alkalmuk volt a különböző régiókból érkezett felvidékiek megismerésére.

A felvidékiek igyekeztek elsajátítani az itteni termelési kultúrát, igyekeznek földjeiket művelni, sőt szívesen vették a helyiek tapasztalatait, esetleges segítségét, tanácsait. Ily módon sikerült jónéhány felvidéki családnak beilleszkedni a helyi viszonyok közé. Az is tény, hogy többen voltak azok, akik soha nem tudtak megszokni Hajóson, s a telepítéseket követő években elvándoroltak innen, főleg Észak-Magyarország különböző vidékeire, ahol közelebb lehettek szülőföldjükhöz.²⁸ Nagymamám elmesélése szerint a svábok nagyon barátságosan fogadták őket – ami egyáltalán nem meglepő – eleinte direkt svábul beszéltek előttük, hogy ne értsenek egy szót sem. Amikor az új házhoz értek a betelepítés napján, gúnyosan megjegyezték, hogy mennyi mindent hozhattak magukkal, tudniillik a svábok csak a legszükségesebbeket, fejenként 50 kg-ot vihettek magukkal. Eleinte a bodrogszerdahelyi kitelepítettekkel jártak össze, majd szép lassan a szomszédsággal is ismeretséget kötöttek.

„A hajósi telepítési akciók egészét tekintve az érintettek számát igen nehéz meghatározni. A németiség visszatérését megelőzően, illetve azzal párhuzamosan ugyanis ellenkező irányú mozgás tapasztalható, mint ahogyan arra már utaltam. Az Alföldről érkezett telepesek nem tudtak megállapodni a faluban, s egymás után távoztak. A felvidéki magyarság nagy hányada pedig az ország északi része felé vándorolt. Mindemellett persze maradtak magyar anyanyelvűek a községben. Az így felszabadult házakat a hazaszökött svábok visszavásárolták. Ezek következményeként Hajós vegyes lakosságúvá vált.”²⁹

Asszimiláció és identitásvesztés Hajóson

Az évszázadok során Magyarországra érkezett német népesség tradicionális falusi közösségei életmódjukat megőrizve, anyanyelvüket, szokásaikat, vallásukat megtartva éltek mindennapjaikat egészen a második világháborúval elkezdődött változásokig. A környezet hatásait nem vették át, a magyar, vagy más etnikum kultúrája kevéssé hatott rájuk. A háború évei, majd a német nemzetiséget sújtó kollektív felelősségre vonás eseményei azonban alapvető változásokat hoztak. A háború előtt Hajós is a tradicionális német falvak életét élte. A ki- és betelepítések következtében ez megváltozott. Vizsgáljuk meg, hogyan hatott a betelepített felvidékiek kultúrája a községre, illetve ez milyen mértékben változtatta meg a betelepítettek szokásait.

A felvidékiek szemszögéből, különösképpen a nagyszüleim részéről szeretném felvázolni a helyzetet. Nagymamám tudatosan őrzi saját kultúráját és szokásait. Ez abban nyilvánul meg, hogy Hajósra betelepítve, görög katolikus temp-lom hiányában a római katolikus templomba jártak misére, az itteni katolikus ünnepeket átvették és megtartották, mint a svábok, de párhuzamosan ezzel megtartották a saját görög katolikus ünnepeiket is. Főzés

²⁷ A hajósi református egyház telepítésekkel kapcsolatban idézett iratai

²⁸ A hajósi református egyház iratai - anyakönyvek

²⁹ T. MOLNÁR Gizella: *Be-és kitelepítések Hajóson*, 1995, 135.o.

terén egy receptet sem vett át a hajósiaktól, mind a mai napig azokat az ételeket főzi, amelyeket gyermekkorában megtanítottak neki.

„Még most is megvannak a hazai receptjeim.”³⁰

Az építési technikájuk is más volt, Bodrogszerdahelyen kőből építették a házakat, a falu melletti hegyből fejtették a követ. Hajóson téglagyár működött akkoriban, ahol vályogtéglát készítettek. Itt ebből épültek a házakat. A későbbi generáció, amely építkezni akart, kénytelen volt átvenni ezt a technikát, mert ezen a környéken ezt használták.

Hajós termelési kultúrájának igen fontos eleme volt a szőlőtermesztés és a borkészítés. Ez a Felvidék nagy részén nem volt honos, így sok család itt ismerkedett meg a szőlőművelés és a borkészítés fortélyaival, amelyeket a hajósiaktól tanultak. A nagyszüleim falujában foglalkoztak szőlőtermesztéssel, de más domborzati viszonyok miatt más technikával művelték meg a szőlőtökéket.

„Ott két méter magas karókon volt a szőlő.”³¹

Fűszerpaprikát termesztettek a svábok, ezt itt látták és át is vették a felvidékiek, a nagyszüleim is. A sváboktól tanulták a művelés és feldolgozás technikáját. A majoranna termesztése a Felvidékről került Hajósra, viszont Bodrogszerdahely környékén ez nem volt honos, így a nagyszüleim itt találkoztak vele először. Majd ők is művelték.

Befejezés, összegzés

Az általam bemutatott esettanulmányból betekintést nyerhettünk abba, hogy a történelem hogyan képes családokat, barátokat elszakítani egymástól. Sajnos mindig az ügyben tehetetlen „kisemberek” a történelmi illetve politikai döntések elszenvedői. Mindezt jól tükrözi, hogy a több mint kettőszáz éve Hajóson élt sváb nemzetiségiek német származásuk miatt lettek elűzve hazájukból, a felvidéki magyarság pedig magyarsága révén lett kitelepítve szülőföldjéről, Csehszlovákiából. Belecsöppenve egy számukra idegen ország idegen településére, több száz kilométerre távol hazájuktól és rokonságuktól. Bekerültek egy teljesen új közösségbe, ahol mások a szokások, más a vallás és más az anyanyelv is. A két kultúra hatott egymásra, persze a felvidékieknek jobban kellett alkalmazkodniuk a helyi sváb közösséghez.

Az én családom kettős identitással rendelkezik – édesanyám révén sváb, édesapám révén felvidéki – így mind a sváb, mind a felvidékről hozott szokásokat megtartjuk. Egyfajta furcsa, kevert identitásnak nevezném az enyémet, igazából egyik kultúrát sem ismerem behatóan, mégis mindkettőt magaménak érzem. Most, miután kutatásokat végeztem mindkét oldalon és jobban megismertem a két egymástól merőben eltérő kultúrát,

³⁰ Nagymamám, Majdanics Gyuláné visszaemlékezései a vele készített interjú alapján

³¹ Nagymamám, Majdanics Gyuláné visszaemlékezései a vele készített interjú alapján

közelebb érzem magamhoz mind a sváb, mind a felvidékről hozott szokásokat és jobban értékelem, azokat az ünnepeket, amelyeket ezek révén tart meg a család.

Felhasznált irodalom

A hajósi református egyház iratai 104/1949.

Bajai Hírlap 1947. október 4. és a hajósi református egyház iratai 7/1948

BKML. Délpestmegyei Földbirtokrendező Tanács iratai

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Bodrogszerdahely> [2010-08-11]

POPÉLY Árpád kutatói oldala: <http://popely.tortenelem.mtaki.hu/>

Múlt-kor történelmi portál:

http://www.mult-kor.hu/20081102_hetven_eve_szuletett_az_első_becsi_dontes
[2010-08-22]

Nagymamám, Majdanics Gyuláné visszaemlékezései a vele készített interjú alapján

Kimutatás a Magyarországról Csehszlovákiába áttelepülésre jelentkezők létszámáról körzetenként összesítve Országos Levéltár, Budapest, Magyar Áttelepítési Kormánybiztosság, XIX-A-15-d, 117. doboz,.

SIPOS Aranka: *Jelentés a Domus Hungarica Scientiarum et Artium részére*, B-A-Z Megyei Fiókleveztár, Sátoraljaúj-hely, 2003

SZABÓ Árpád – HARMATH Lajosné: *A felvidéki magyar nép XX. századi kálváriájáról*, Hajós, 2010.

T. MOLNÁR Gizella: *Be-és kitelepítések Hajóson*, Szeged, 1995

TÓTH Ágnes: *Telepítések Magyarországon 1945-48 között*, Kecskemét, 1993.